

אותו בן חורין, וכותב העבד שטר התחייבות על חצי דמיו שישלם לו כשיהיה לו ממה לשלם. וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי!

הכל חייבין בתקיעת שופר — לאיתויי מאי?

לאיתויי קטן שהגיע לחינוך!

דתנן: אין מעכבין את הקטן מלתקוע ביום

טוב⁽²⁷⁾, משום שהוא בן חיוב בחינוך למצוות תקיעת שופר.

הכל חייבין במקרא מגילה, וכן הכל כשרין לקרוא את המגילה — לאיתויי מאי?! א-ג

לאיתויי נשים! שחייבות במקרא מגילה וכשרות לקרותה ולהוציא את הזכרים⁽²⁸⁾ ידי חובתם!

וכדברי יהושע בן לוי. דאמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות במקרא מגילה לפי שאף

מתעסקים שיתקע כיון שזה שבת והוא כבר הגיע לחינוך.

28. זוהי דעת רש"י, שנשים מוציאות אנשים בקריאת מגילה כי הם חייבות כמותם. אך התוספות מביאים דעת בה"ג שאף על פי שנשים חייבות בקריאת מגילה. אך להוציא אנשים אינן יכולות.

וביאר הטורי אבן [מגילה ד] שחיוב האנשים בקריאת מגילה כיון שנאמר ברוח הקודש הרי הוא כעין חיוב דאורייתא. אך נשים שחייבות רק מפני שאף הן היו באותו הנס חיובן רק מדרבנן, ומי שחייב מדרבנן אינו יכול להוציא את המחוייב דאורייתא ולכן אינן יכולות להוציא אנשים בקריאת מגילה.

ובמרחשת [סימן כב] ביאר באופן אחר, שבקריאת המגילה יש שתי מצוות: א. פרסום הנס. ב. זכירת מחיית עמלק. כי נס פורים נעשה על ידי הריגת המן שהיה מזרע עמלק.

ובספר החינוך כתב שנשים פטורות ממחיית עמלק, ואם כן, חיובן בקריאת מגילה הוא רק משום פרסום הנס, ולכן אינן יכולות להוציא את האנשים שחיובם הוא גם משום זכירת מחיית עמלק.

של רבו אסור בשפחה כיון שלגבי דיני האיסור אין חלוקה לימים וצד החירות שבו אסור אותו תמיד בשפחה, וכמו כן צד העבדות אסור אותו תמיד בבת חורין.

ואם כן, כיון שעל ישראל נאמר איסור לא תרדה בו בפרך, הרי גם חצי עבד זה אסור לעבוד בו בפרך אפילו ביום של רבו, כיון שלענין איסור אין חלוקת ימים והוא גם חצי בן חורין שאסור לעבוד בו בפרך.

וזהו כוונת הרשב"א שלא שייך בו לעולם בהם תעבודו כיון שבלי לשחררו כבר אסור לעבוד בו עבודת עבד בפרך.

27. ומבואר בגמרא בראש השנה [לג] שמדובר גם בראש השנה שחל בשבת, ומחלקת הגמרא שם בין קטן שהגיע לחינוך לקטן שלא הגיע לחינוך.

דעת רש"י שבהגיע לחינוך מתעסקים אותו שיתקע כדי שילמד, ובלא הגיע לחינוך רק לא מעכבים אותו מלתקוע, אבל לא משתדלים שיתקע מכיון שלא הגיע לחינוך.

והתוספות שם חולקים ומפרשים להיפך, שבלא הגיע לחינוך מתעסקים אתו שיתקע. אך בהגיע לחינוך רק לא מעכבים, אבל לא

דאמר רב נחמן: קטן היודע למי מברכין — מזמנין עליו. [אבל להלכה פוסקים כירושלמי שאין מזמנין אלא על מי שהביא ב' שערות. תוס'].

הכל מטמאין בזיבה — לאתויי מאי?

ומשנינן: לאתויי תינוק בן יומו לטומאת זיבה.

דתניא: זה שכתוב בפסוק "איש איש כי יהיה זב מברשו" מה תלמוד לומר "איש איש" ב' פעמים?

לרבות תינוק בן יום אחד שמטמא בזיבה. דברי רבי יהודה.

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר: אינו צריך ללמוד מפסוק זה, אלא ממקור אחר יש ללמוד. שהרי הוא אומר "זאת תורת הזב — והזב את זוכו לזכר"

הן היו באותו(29)(30) הנס של ההצלה מגזירת "להשמיד להרוג ולאבד". [ורשב"ם בפסחים ק"ח: הוסיף שעיקר הנס היה על ידן, והיינו אסתר].

הכל חייבין בזימון — לאתויי מאי?

לאתויי נשים ועבדים. שהרשות בידם להצטרף לזימון.

דתניא: נשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן, שלש נשים ושלשה עבדים. [אבל אין אשה ועבד מצטרפין לאנשים, לפי שיש באנשים מה שאין בנשים ועבדים, שאין הנשים אומרות ברית(31) ואין העבדים אומרים "על שהנחלת לאבותינו"].

והא דתניא: הכל מצטרפין לזימון — לאתויי מאי?

לאתויי קטן היודע למי מברכין שמצטרף להשלים לג' לזימון.

ומבואר מכאן שנשים בעצם פטורות מקריאת מגילה משום שזה זמן גרמא, רק שיש להן חיוב מחודש מפני שאף הן היא באותו הנס, ובעבדים שזה לא שייך הרי הם פטורים מקריאת מגילה.

31. כך פירש רש"י, והגר"א תמה שאם כן, אשה לא מצטרפת לעבד מעיקר הדין כיון שאינה אומרת ברית, ואילו בברכות מבואר בגמרא שנשים אינן מצטרפות לעבדים זה רק משום חשש פריצותא אבל מעיקר הדין מצטרפות.

ולכן פירש הגר"א שנשים כיון שאינן שייכות בברית אין זה חסרון בהם, והטעם שאינן מצטרפות לאנשים הוא משום שאין להם נחלה בארץ, ולכן מעיקר הדין מצטרפות לעבדים שגם להם אין נחלה בארץ.

29. פירשו התוספות [פסחים קח ב] שצריך לטעם זה, שאם לא כך היו פטורות משום שזוהי מצות עשה שהזמן גרמא.

ואף שזוהי מצוה דרבנן, מכל מקום תיקנו את המצוות דרבנן כעין המצוות דאורייתא שבזמן גרמא נשים פטורות.

30. הגרי"ז מסתפק, אם הוא חיוב מחודש משום שאף הם היו באותו הנס, או שזוהי סיבה שלא יהיה כאן פטור של זמן גרמא ושוב הם חייבות כמו אנשים.

והוכיח מהרמב"ם שכתב שעבדים משוחררים חייבים בקריאת מגילה, ומשמע שעבדים שאינם משוחררים פטורים, ותמוה הרי עבדים חייבים במצוות כאשר נשים חייבות במגילה ומדוע עבדים פטורים.

ולנקיבה". ודורשים: "לזכר" — כל שהוא זכר, בין קטן ובין גדול. "לנקבה" — כל שהיא נקיבה, בין קטנה בין גדולה.

אם כן מה תלמוד לומר "איש איש" ב' פעמים?

דברה תורה כלשון בני אדם שדרכם לכפול הלשון.

ותו הוינן בה: זה שכתוב: הכל מטמאין בטמא מת להעשות אב הטומאה ע"י נגיעה במת — לאתויי מאי?

ומשנינן: לאתויי קטן שנטמא אם נגע במת. כי סלקא דעתך אמינא כיון שכתוב "איש אשר יטמא ולא יתחטא", איש אין, קטן לא נטמא, קא משמע לן שאף הוא נטמא. ולמדים זאת מהפסוק "ולקח אזוב והזה על האהל ועל הנפשות אשר היו שם" ואף נפש קטן משמע, שאף הוא נטמא וצריך לטהרה האמורה שם.

ושוב מקשינן: אלא "איש" שכתוב לגבי טומאת מת למעוטי מאי?

ומשנינן: למעוטי קטן מכרת אם נכנס למקדש טמא, שעל זה מדובר בפסוק ככתוב "ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל כי את מקדש ה' טימא". והיינו אומרים שאף קטן יתחייב כרת כמו(32) שנתרבה לטומאה, ולזה בא המיעוט "איש" ללמדנו שאין לקטן עונש כרת משום שאיננו בן עונשים.

ותו הוינן בה: הא דתנן הכל מטמאין בנגעים — לאתויי מאי?

ומשנינן: לאתויי קטן, לומר שיש בו תורת נגעים. כי סלקא דעתך אמינא "איש צרוע" כתיב בפרשת נגעים, איש אין, קטן לא, שאין נגעו נגע, קמ"ל שנחשב נגע ומטמא.

ומקשינן: ואימא הכי נמי ונמעט מ"איש" שאין קטן מטמא בנגעים?

ומשנינן: בפירוש נתרבה קטן מהפסוק ד"אדם כי יהיה בעור בשרו" — מכל מקום! שאף קטן בכלל אדם הוא.

ותו מקשינן: ואלא "איש" למה לי? ומה בא למעט?

ומשנינן: שבא לכדתניא: "איש", אין לי אלא איש, אשה שמטמאת בנגעים, מניין?

כשהוא אומר בפסוק שאחריו "והצרוע אשר בו הנגע", שמשמע צרוע אחר בנוסף לצרוע הנאמר בפסוק הראשון, הרי כאן שנים, בין איש ובין אשה, אם כן מה תלמוד לומר "איש צרוע" בפסוק הראשון? לענין של מטה, האמור למטה בהמשך הפרשה, הוא נצרך. שכתוב "בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע" ואיש בא למעט — איש פרוע ופורם ואין האשה פורעת ופורמת. כי גנאי הוא לה [תוס'].

זה שכתוב, הכל [כל הכהנים] רואים את הנגעים, לטמאם או לטהרם ע"י אמירת טמא

פריצותא שמטעם זה גם באופן כזה לא יזמנו נשים ועבדים יחד.

32. כך פירשו התוספות כדי ליישב את התמיהה

ובעולת שלמה תירץ על רש"י, ששם מדובר שיש זימון מנשים לחוד או מעבדים לחוד, וכשיש שיעור חיוב זימון שוב כל אחד יכול להצטרף לזה, ולכן הוצרכה הגמרא לטעם של

רואה מדובר בכהן דמסברי ליה ובכל זאת לא סבר.

הכל כשרין לקדש מים חיים ע"י עירובם באפר הפרה לצורך טהרת טמא מת – לאתויי מאי?

ומשנינן: לרבי יהודה לאתויי קטן שמקדש. ולרבנן לאתויי אשה שמקדשת.

דתנן: הכל כשרים לקדש מי חטאת חוץ מחרש שוטה וקטן! ולדעת חכמים אף אשה כשירה ולזה בא "הכל".

רבי יהודה מכשיר בקטן, ולרבות אותו נאמר "הכל", ופוסל באשה ובאנדרוגינום.

והא דתנן: הכל כשרים להזות מי חטאת על הטמא – לאתויי מאי?

או טהור [שאינן הטומאה והטהרה אלא מפי כהן, תורת כהנים], דתנן: הכל כשרין לראות את הנגעים – לאתויי מאי?

ומשנינן: לאתויי כהן שאינו בקי בהן ובשמותיהן של נגעים. שאף הוא כשר לטמא ולטהר. והולך תלמיד חכם ישראל עמו⁽³³⁾ ואומר לו אמור טמא או טהור והוא אומר, משום שצריך אמירת כהן.

ופריך: ואיך כשר בכך? והאמר מר: כהן שאינו בקי בהם ובשמותיהן אינו רואה את הנגעים! ומשמע אפילו על פי הוראת התלמיד חכם שהולך עמו אין הוא יכול לטמא או לטהר!?

ומשנינן: אמר רבינא: לא קשיא. הא דכשר מדובר בכהן⁽³⁴⁾ דמסברי ליה וסבר ואף שמעצמו אינו יודע, כי די בכך שמלמדין אותו ואז הוא יודע. והא דאמר מר שאינו

כלל שצריך ראיית כהן, ומשמע שרק החכם הישראלי רואה והכהן רק אומר על פיו טמא או טהור אך אינו צריך כלל לראות. ועיין בהרחבה בחברותא למסכת נגעים.

34. זוהי שיטה אחת בראשונים, שמסברי ליה וסבר הכוונה היא על הכהן, וכך פירשו התוספות בפירוש אחד, וכך פירש הכסף משנה בדעת הרמב"ם, והיינו, שצריך שיבין הכהן מה זו בהרת ומה זו ספחת ודי בכך אף על פי שאיננו בקי בכל נגעי אדם.

אך התוספות פירשו עוד פירוש שהכוונה מסברי ליה וסבר היא על החכם הישראלי האומר לכהן, ותמהו על זה שאם הסבירו לו והוא יודע מה החידוש בכך שזה מועיל ומה הוא שונה מכל חכם אחר? ותיצו, שהחידוש הוא שזה מועיל אף על פי שאיננו בקי רק בנגע זה ולא

איך יש צד שקטן יתחייב כרת על ביאת מקדש והרי קטן איננו בן עונשים כלל, ולכן פירשו, שהיה מקום לומר, שכמו שהתרכה לענין טומאה התרכה גם לעונש על ביאת מקדש בטומאה.

ובשיטה מקובצת רצה לתרץ, שקטן שנטמא ואחר כך הגדיל ונכנס בטומאה זו למקדש פטור מכרת כיון שנטמא בעודו קטן, ועל זה בא כאן המיעוט של קטן מכרת. אך דחה זאת שודאי חייב על זה כשהגדיל, וכמו גדול שנגע בקטן טמא ונכנס בטומאה זו למקדש שחייב עליה.

33. כך הוא לשון רש"י ותוספות שהתלמיד חכם הולך עמו והיינו שצריך גם את ראיית הכהן וכלשון הפסוק וראה הכהן, ובלוי ראיית הכהן אינו מועיל.

אך במשנה אחרונה [נגעים פ"ג מ"א] דייק שבלשון התורה כהנים וכן ברמב"ם לא נזכר

אחד, שלא נחשב בזה מומר לכל התורה, ולכן שחיטתו כשירה.

והא דתנן: **הכל מעלין**, את כל בני ביתו אדם כופה לעלות **לארץ ישראל** — **לאתויי מאי?**

ומשנינן: **לאתויי** (36) **עבדים**, שאם יש לו ג-ב עבד כנעני מהול למכור, ורוצה העבד שלא ימכרנו אלא בארץ ישראל, כופין את רבו להעלותו ולמכרו שם. ונבכתובת פירש"י שמדובר בעבד עברי שיכול רבו לכפותו לעלות עמו לארץ ישראל].

לאתויי ערל שמתו אחיו (35) מחמת מילה, שכשר. **ובדרכי אלעזר**. **דאמר רבי אלעזר**: **ערל שהזה** — **הזאתו כשירה** [ואע"ג שדינו כטמא לאכילת תרומה וקדשים, לענין הזאה כשר ולמדים זאת ביבמות ע"ב: מטבול [יום]].

נאמר שתי פעמים בפרק ראשון בחולין **"הכל שוחטין"** — **לאיתויי מאי?**

הדא "הכל" לאתויי כותי ששחיטתו כשירה, כי סובר שגירי אמת הם, וגם שחיטה היא מצוה שהחזיקו בה כותים, ולכן נאמנים. **והדא "הכל" לאתויי ישראל מומר** לדבר

בכל הנגעים.

וביפה עינים הביא מהר"ש שהקשה על פירוש זה למה צריך שני ישראלים ואחד מסביר לשני, שהחכם המסביר יאמר בעצמו לכהן אמור טהור או טמא? ותירץ הר"ש שהחכם הזה הוא זקן ואיננו רואה היטב, ולכן צריך את החכם השני שרואה היטב ועל פי מה שמסבירים לו ידע לומר לכהן מה לומר.

35. כך פירש רש"י, ותמה הגרע"א מדוע העמיד דווקא באופן זה, והרי אפילו מי שלא מל מחמת שיש לו צער מזה גם כן כשר להזות כיון שערל איננו כטמא.

ובש"ת **זכר יצחק** [ל] הביא מהגרז"ס **שפירא** ליישב על פי דברי התוספות בחגיגה שגם רבי עקיבא הסובר שערל הוא כטמא מודה שערל שמתו אחיו מחמת מילה איננו כטמא, ולכן נקט רש"י באופן זה דווקא שלדעת כולם איננו כטמא והוא כשר להזאה.

והזכר יצחק עצמו רצה ליישב על פי דברי **הבית יוסף** שאיבר שעומד להקצץ מהאדם הוא חציצה בטבילה למקום שבו הוא מחובר בגוף, ואולי לכן פירש רש"י שמדובר במתו אחיו

מחמת מילה, כי הרי המזה צריך קודם לטבול מטומאתו, ומי שחייב למול הלא הערלה שלו עומדת להקצץ והיא חציצה בטבילה. אך במתו אחיו מחמת מילה כיון שאינו חייב למול [משום פיקוח נפש] שוב אין הערלה עומדת להקצץ ואיננה חציצה בטבילה. אך הוא דוחה זאת כי דברי **הבית יוסף** הם רק בדבר שטבעו להקצץ ולא בדבר שיקצץ על ידי מעשה אדם.

ולכן תירץ **בזכר יצחק** שהרי הדין הוא שמומר פסול לכל דבר שצריך כוונה, והזאה הרי צריכה כוונה, ואם מדובר במי שלא מל במזיד הרי הוא מומר למילה, ולדעת רבי מאיר מי שמומר לדבר אחד הוא מומר לכל התורה כולה, ויהיה המומר למילה פסול גם להזאה, ולכן פירש רש"י שמדובר במתו אחיו מחמת מילה ושוב איננו מומר.

36. בביאור דין זה נאמרו שלש שיטות בראשונים, רש"י כאן מפרש שמדובר בעבד **כנעני**, ועל זה תמוה שהרי עבד כנעני שייך לאדון כשור וחמור ויכול האדון לכפות אותו ללכת לכל מקום שהוא רוצה, ואילו כאן משמע שרק לארץ ישראל יכול לכפותו ומשום מצוות